

- Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Сер.: Соціологія. 2013. Т. 225, Вип. 213. С.27-30.*
6. Потсдам. Конференція, яка перекроїла повоєнну Європу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3073599-potsdam-konferencia-aka-perekroila-povoennu-evropu.html> (дата звернення: 26.04.2022).
 7. Dalio Ray. The Principles for Dealing with the Changing World Order: Why Nations Succeed or Fail. New York, London, Toronto, Sydney, New Dehli: Avid Reader Press, 2021. 577 p.
 8. Ray Dalio's «Principles for Dealing with the Changing World Order: Why Nations Succeed or Fail». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8MtNRO1DIQs> (дата звернення: 26.04.2022).
 9. Schwartz S. H. Universals in the Content and Structure of Values: Theory and Empirical Tests in 20 Countries. Advances in Experimental Social Psychology. New York: Academic Press, 1992. Vol. 25, pp. 1-65.

Вікторія НЕБРАТ

*доктор економічних наук, зав. відділу економічної історії,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
Київ, Україна,
victoria_nebrat@ukr.net*

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СУСПІЛЬСТВА В ЧАС ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ: ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР

В умовах надзвичайних викликів, що постали перед суспільством, економікою та державою, з початком безпрецедентної збройної агресії, яку здійснює російська федерація щодо суверенної України, набуває особливого значення єдність суспільства у готовності до боротьби за свою свободу і Державу. Постають і потребують негайного особистого вирішення споконвічні сакральні питання про те, що ми цінуємо найбільше і чим готові пожертвувати. Це – нескасовні аксіологічні імперативи, які є підґрунтям для вирішення всіх інших питань суспільної організації – воєнних і цивільних, економічних і соціальних, нагальних і перспективних, громадських, національних і суто індивідуальних.

З огляду на це, проблематика наукового дискурсу щодо ціннісних орієнтирів у сучасному світі та, зокрема, в українському суспільстві є надзвичайно актуальною. Теоретичний аналіз ціннісних орієнтирів та вивчення й узагальнення практичного досвіду в цій царині є важливим завданням як для академічної спільноти, так і для публічного управління в умовах війни та повоєнного відновлення.

Як свідчить історія, окремі країни зуміли побудувати ефективну економічну модель, систему державно-приватного партнерства та соціальних інститутів під тиском недружніх сусідів, зазнавши масштабних

руйнувань та втрат. Найчастіше, коли йдеться про позитивний досвід економічного розвитку в контексті повоєнної відбудови країни, або успіхи в умовах постійної воєнної загрози, то називають такі країни як Німеччина, Японія, Ізраїль, Південна Корея. Вагому роль у їхніх здобутках мали спільні цінності та високий рівень суспільної консолідації, особливості національного характеру, історико-культурні традиції та візія щасливого майбутнього своєї країни як вільної, незалежної та успішної, з розвиненою економікою та гідним рівнем життя.

Економічний злет, прорив у освоєнні та розробці найпрогресивніших технологій, посідання провідних, а за окремими позиціями – домінуючих позицій на зовнішніх ринках, досягнення високих показників рівня та якості життя, зміцнення державних інститутів, подолання корупції, побудова демократичної політико-правової системи – все це результати реалізації національної ідеї, аксіологічну основу якої формують суспільні цінності. Щоправда, наявність та потенціал національної ідеї детерміновані рівнем формування політичної нації [1]. Але в умовах воєнної загрози та війни кореляція національних інтересів і загальних базових цінностей, інтересів держави, суспільства і окремих індивідів може посилюватися. Успішними стали ті країни, де виклики, спричинені воєнною загрозою, стали каталізатором зміцнення державних інститутів і консолідації суспільства.

Попри обмеженість ресурсів, знищення промислового потенціалу, зруйновану інфраструктуру, уряди країн, що досягли в подальшому високих результатів, робили ставку на людський чинник – трудовий ентузіазм відбудови та підготовку нових фахівців. Приклад Японії, Південної Кореї, Ізраїлю засвідчує, що значні за обсягом і безперервні інвестиції в розвиток людських ресурсів є запорукою подальшого високотехнологічного і високопродуктивного розвитку економіки. Новітня історія, зокрема повоєнний (друга половина 1990-х – початок 2000-х років) досвід Хорватії у розробленні та реалізації проекту «Хорватія у ХХІ столітті», підтверджує ефективність стратегії, орієнтованої на зміцнення економіки, посилення її міжнародних позицій шляхом швидкого прийняття нових технологічних рішень та виробництва власних інновацій. Ключовими факторами економічного піднесення слугували людські знання, управлінські та організаційні навички як на рівні суспільства, так і на рівні компаній. Зростання суспільної *цінності людини* як рушія економічного прогресу мало зворотній ефект – прискорення соціального прогресу, підвищення рівня та якості життя завдяки розвитку економіки.

В умовах недружнього зовнішнього оточення та перманентної воєнної загрози урядами Південної Кореї, Ізраїлю значні кошти вкладалися в здійснення науково-дослідницьких робіт та конструкторських розробок заради досягнення якісної переваги над противником. Пріоритетний розвиток новітніх технологій, інноваційних дослідницьких та експериментальних розробок означає, що зростає суспільна *цінність науки*. Адже вона слугує безпосереднім чинником національної безпеки та обороноспроможності держави, основою особистої безпеки і добробуту, запорукою щасливого майбутнього для нації та кожного громадянина. Водночас, наука забезпечує підґрунтя для структурно-технологічної перебудови виробництва, підвищення його економічної та соціальної ефективності, зміцнення конкурентоспроможності національної економіки, тобто сприяє зростанню рівня і якості життя.

Одним із потужних джерел високої обороноздатності є громадянська солідарність, що означає постійну мобілізаційну готовність усього суспільства, його єдність, патріотизм, громадську моральну підтримку армії, розуміння першочерговості потреб оборони та безпеки. Актуалізація цінностей *соціальної відповідальності та громадянської солідарності* у воєнний час є чинниками перемоги. Загалом, можна стверджувати, що зі зменшенням відчуття екзистенціальної безпеки закономірним є зростання традиційних цінностей. Разом з тим, у країнах, які успішно вийшли зі стану повоєнної розрухи і зайняли високі позиції в міжнародних рейтингах індексу людського розвитку (значення перевищують 0, 9) – Японія, Південна Корея, Німеччина – людям притаманний високий рівень національної гордості та націоналістичний світогляд, що, згідно методики Інглегарта – Вельцеля [2, с. 7–14], характеризує традиційні суспільства.

Висновки. Аксіологічною основою оборони країни під час війни та системи національної безпеки держави в умовах постійної воєнної загрози є симбіоз базових особистісних і національних цінностей – захист життя і свободи, збереження національної ідентичності, відстоювання державного суверенітету.

Країни, що досягли успіху в повоєнній відбудові та стрімко розвиваються в умовах постійної загрози зовнішньої агресії, в пріоритеті мають цінності захисту держави, її політичної та економічної незалежності.

Визнання людини як найвищої цінності в умовах війни та повоєнного відродження набуває додаткового сенсу – людський потенціал стає визначальним чинником успішного розвитку економіки, високих технологій, науки і техніки.

У контексті воєнного протистояння, наука з цінності розвитку людини і соціуму перетворюється на цінність виживання. Вона продукує і вдосконалює знаряддя знищення, але вона ж стримує агресію, дає засоби захисту людини, технології відновлення довкілля. Коли противник переважає кількісно, має більше зброї, володіє більшою кількістю ресурсів, тоді інноваційні високотехнологічні види озброєнь і захисту можуть забезпечити якісну перевагу.

Для зміцнення обороноздатності держави та перемоги у війні України за свою незалежність, успішного повоєнного відродження економіки та соціогуманітарного простору, науково-освітня спільнота має культивувати аксіологічні зміни у таких напрямках:

– звільнення від пострадянських стереотипів історичної пам'яті та політичного мислення;

– подолання кризи ідентичності й актуалізація цінностей національної консолідації, громадянської солідарності та відповідальності

– примноження соціального капіталу та поглиблення інклюзії – ступеня участі громадян в соціальному житті, в тому числі – захисті та зміцненні країни;

– піднесення цінності людини як найвищої мети і головного засобу суспільного розвитку;

– переосмислення ролі науки в контексті необхідності досягнення якісної переваги над ворогом, забезпечення структурно-технологічної незалежності.

Визначені ціннісні орієнтири є ключовою складовою формування людського потенціалу соціоекономічного відродження України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гай-Нижник П., Чупрій Л. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. *Гілея*. 2014. Вип. 84 (№5). С.465–471. URL: http://www.hainyzhnyk.in.ua/doc/2014doc.national_interesy.php
2. Грицак Я. Вибрані питання європейської історії. Лекція 8: Цінності. URL: https://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/841/8_Values_lectio.pdf?sequence=23&isAllowed=y